

Enskilda högskolan Stockholm

Tania Kashkol

Hederns lagar

Magisteruppsats i mänskliga rättigheter 15 HP

Handledare: Ulf Johansson Dahre

Innehållsförteckning

Förkortningar	4
Abstract:.....	5
1. Inledning	6
1.1 Syfte	6
1.2 Frågeställningar	7
1.3 Metod.....	7
1.4 Material.....	7
1.5 Avgränsning.....	8
1.6 Teori.....	9
1.7 Tidigare forskning.....	10
2. Bakgrund.....	14
2.1 Problemformulering.....	14
2.2 Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?	15
2.3 Den nationella kartläggningen	15
2.4 Sveriges regering och FN:s definition av hedersvåld.....	16
2.5 Skillnaden mellan hedersvåld och andra brott.....	17
2.6 Kollektivism	17
3. Internationell rätt.....	20
3.1 Europeiska konventionen	21
3.2 Istanbulkonventionen.....	21
3.3 Kritik och rekommendationer från GREVIO.....	21
4. Jämställdhetslagen (1991:433)	24
4.1 Jämställdhetslagens ändamål.....	25

4.2 Förebyggandet och kriminaliseringen.....	25
4.3 Det svenska rättsläget kring hedersbrott	26
5. Brås remissyttranden	28
6. Avgörande fall	30
6.1 1986 - Ibrahim och Bafreen Fatah, Sveriges första fall av hedersmord	30
6.1.1 Analys	31
6.2 Fallet Pela 1999, ett startskott för hedersdebatten.....	32
6.2.1 Rättegången	34
6.2.2 Analys	35
6.3 Fadime Sahindal 2002	36
6.3.1 Lex Fadime.....	39
6.3.2 Analys	41
6.4 Amanda fallet och Amanda kommissionen 2017–2018	41
6.4.1 Analys	43
7. Slutsatser	44
7.1 Rättsliga utgångspunkter	44
8. Källförteckning.....	46

Förkortningar

MR – Mänskliga rättigheter

NCK – Nationellt centrum för kvinnofrid

Brå – Brottsförebyggande rådet

SOU – Statens Offentliga Utredningar

CEDAW – Kvinnokonventionen (svensk översättning)

Skr – Sveriges kommuner & regioner

EKMR - Europeiska konventionen skydd för de mänskliga rättigheterna & de grundläggande fri- och rättigheterna

FN – Förenta Nationerna

Prop. – Proposition

GREVIO - Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence

BrB - Brottsbalken

RF – Regeringsformen (1974:152)

GAPF – Glöm aldrig Pela och Fadime

Art. – Artikel

Nyckelord: Hedersrelaterat brott, hedersbrott, hedersmord, kvinnofrid, hedersförtryck.

Abstract: In 2020, it has been confirmed that approximately 240,000 people in Sweden are exposed to some kind of honor-related violence that can, in the worst case, lead to another persons death. The report claims that the dark figure is much higher than what the existing figures show.

In this essay there will be a couple of cases that will be presented. The cases has a huge part of the Swedish legal system and attitude change towards honor-related violence and honor killing. The reasoning around the cases will be presented in order for the reader to gain knowledge and concretization of the Swedish state's approach to these cases.

1. Inledning

Under 2020 bekräftades att det är cirka 240 000 personer i Sverige som utsätts för någon form av hedersrelaterat våld eller förtryck som i värsta fall kan leda till döden. I rapporten hävdas det att mörkertalet är mycket högre än vad de officiella siffrorna visar.

Det visar även att hedervåldet har ökat under bara de senaste fem åren trots att lagstiftningen har effektiviserats med åren. Det finns fortfarande en okunskap kring begreppet hedersvåld och förtryck samt vikten av att se det allvarliga problemet kring detta, vilket drabbar flera människors liv, framför allt när majoriteten av offren är kvinnor/flickor.

Genom åren har det varit problematiskt för Sverige att kriminalisera hedersbrott på grund av den bristande kunskapen kring problematiken. Den svenska rättssystemet har lagt för mycket fokus på vem som utförde brottet snarare än att bestraffa kollektivt eftersom det finns fler än en gärningsman när det kommer till hedersbrott.

I den här uppsatsen framförs ett par rättsfall som har skakat om Sveriges rättssystem och attityd kring hedersrelaterat våld. Resonemangen kring fallet kommer att framföras och diskuteras för att läsaren ska få en kännedom och konkretisering av den svenska statens tillvägagångssätt kring dessa fall.¹

1.1 Syfte

Uppsatsen syfte handlar främst om att ge läsaren en kännedom av hedersvåldets innebörd samt vilka konsekvenser den kan ge på grund av den bristfällande lagstiftningen som har funnits genom året. Genom att kartlägga hur lagstiftningen kring hedersbrott har sett ut över tid i ett brottsförebyggande perspektiv.

Det kommer tas upp i uppsatsen om hur lagarna för att fånga upp hedersbrottens gärningsmän har effektiviserats och förändrats med hjälp av fallen som tas upp i uppsatsen.

¹ Nationell statistik om hedersrelaterat våld och förtryck. Interpellation i Sveriges Riksdag 2020/21:100. Hämtad 12.04.21 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/interpellation/nationell-statistik-om-hedersrelaterat-vald-och_H810100

1.2 Frågeställningar

- I vilken mån har den svenska rättssystemet effektiviserat förebyggandet av hedersrelaterat våld och förtryck genom åren?
- Hur såg lagstiftningen ut kring förebyggandet av hedersvåld i samband med rättsfallen som har uppmärksammats i Sverige?

1.3 Metod

Metoden som används i den här uppsatsen är den rättsvetenskapliga metoden eftersom uppsatsen analyserar lagtexter och hur lagen fungerar i praktiken för att kunna svara på uppsatsens frågeställningar. Den rättsvetenskapliga metoden handlar om gällande rätten i en samhällsvetenskaplig kontext dvs hur lagarna som framförs i uppsatsen som står i relation till samhället.

Lagtexterna och andra juridiska texter kommer även att jämföras med varandra för att ge läsaren ett större perspektiv på hur lagändringarna kring hedersrelaterat våld och förtryck har förändrats över tid samt hur det reflekteras på den svenska samhället. En del kritiska inslag kommer att framföras för att läsaren ska få ett brottsförebyggande Perspektiv.

Uppsatsen kommer att framföra olika fall som berör hedersmord och hedersförtryck och hur lagstiftningen och resonemanget såg ut under samma tid som hedersmorden ägde rum.²

1.4 Material

Materialet som kommer framföras i uppsatsen kommer att bearbetas enligt rättskälleläran. Det kommer att användas material som kommer svara på uppsatsens frågeställningar samt källor som kommer att vara kompletterande för att få en helhetsbild av vad hedersbrott är och hur den svenska lagstiftningen har sett ut kring denna problematik över tid.

² Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 2015. S.42.

Materialen som kommer användas är framför allt svenska lagar, författningar, rättsregler, motioner, propositioner, myndighetsrapporter, rapporter från Brå, SOU och övrig litteratur som komplement. Det kommer även tillkomma internationella avtal och bestämmelser som Sverige har ratificerat samt rättsliga avgöranden som kommer framföras och analyseras i uppsatsen.³

1.5 Avgränsning

Uppsatsen kommer att utgå ifrån ett svenskt juridiskt perspektiv för att kunna analysera hedersbegreppet och hedersproblematiken utifrån den svenska juridikens kontext för att kunna bevara uppsatsens frågeställningar.

Tidsramen för denna uppsats är från 1986 då mordet på Ibrahim och Bafreen skedde, vilket var Sveriges första hedersmord som blev uppmärksammat i Sverige. Anledningen till detta är att det är fallet blir en utgångspunkt för uppsatsen för att kartlägga hur lagstiftningen och brottsförebyggandet såg ut i samband med mordet.⁴

Slutet av tidsramen för uppsatsen kommer att vara till 2020 eftersom det har skett en hel del förändringar sedan det första hedersmordet skedde men samtidigt finns det en del brister som inte fångar upp hela hedersproblematiken.

Fallen som har valts ut har haft en påverkan på den svenska lagstiftningen, analyseringen av fallen kommer inte baseras på vilka grunder offren blev utsatta dvs inte på grund av att de är kvinnor, val av partner eller sexuell läggning. Fallen baseras endast på specifika lagstiftningar och händelser som skedde under tiden fallen ägde rum.

Sverige fick en ny lagstiftning den 1 juli år 2020 där kriminaliseringen av hedersbrott har effektiviserat. Därför anser jag att det är viktigt att ta med det aktuella rättsläget kring

³ Bernitz, Ulf, *Finna rätt*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2012, s. 33 ff.

⁴ Edsenius, Sigrid. 2013. *Abbas hjärta*. Falun. S.76

brottsförebyggandet av hedersrelaterat våld och förtryck för att läsaren ska få ett helhetsperspektiv kring den svenska lagstiftningens effektivisering över årens gång.⁵

1.6 Teori

Uppsatsens teori är en vetenskaplig artikel som är skriven av Gayle Binon som är professor inom statsvetenskap och folkrätt vid Californias universitet. I artikeln ”*Human rights: a feminist perspective*” har hon skrivit hur mänskliga rättigheter ser ut ifrån en kvinnas perspektiv och vilka erfarenheter de bär med sig, både teoretiskt och inom juridiskt verkställande. Artikeln handlar inte nödvändigtvis om ett feministiskt perspektiv, utan det handlar mer om kvinnors erfarenheter kring mänskliga rättigheter och dess universalitet. Binon framför om mänskliga rättigheter är verkligen för alla och var i så fall brister det när det kommer till kvinnors rättigheter.

Hon talar om hur liberala nationalstater har åberopat mänskliga rättigheter och speglar det verkligen universalismen som finns i MR? Mänskliga rättigheter är enskilda individers rättigheter som stater måste tillgodose för deras medborgare, vilket även inkluderar de kvinnliga medborgare. Binon skriver i sin artikel att det är en återkommande problematik i de flesta stater där rättigheterna antingen kränks eller inte fångas upp tillräckligt på grund av en bristfällig lagstiftning.

Den problematik som oftast inte fångas upp tillräckligt i staters lagstiftning berör bland annat sexuellt förtryck, frågor relaterade till äktenskap, nationella asylagar och integration, ojämlikt medborgarskap eller rätt till egendom. Dessa punkter är aspekter och problematik som kvinnor drabbas mest utav, vilket den nationella lagstiftningen inte tar upp tillräckligt och därmed behöver effektiviseras ytterligare.

I artikeln ifrågasätter hon om mänskliga rättigheter verkligen är universella eftersom de rättigheter som är mest åberopade var de som gynnade det manliga könet. Genom åren har det sakta men säkert ändrats, men när det kommer till kvinnors rättigheter finns det en hel del arbete fortfarande att ta itu med.

⁵ SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott*. Stockholm: Riksdagen. s.39 ff.

Den här teorin kommer att vara närvarande genom hela uppsatsen och dess påstående kommer att sättas på prov när det kommer till uppsatsens slutsats-kapitel. Uppsatsen kommer framför allt handla om effektiviseringen kring de lagar som berör hedersvåld, vilket är en problematik som kvinnor drabbas mest utav, vilket artikeln också nämner.⁶

1.7 Tidigare forskning

Till uppsatsens kapitel om tidigare forskning har jag valt en doktorsavhandling som undersöker hur hedersproblematiken framträder i den svenska rättssystemets utredningar under tidsspannet 1997 – 2017. I avhandlingen som Johan Rosquist har skrivit som heter ”*Moral i rätten*” framförs det vilka oanade konsekvenser som kan uppstå i samband med hedersrelaterat våld, mord och förtryck samt varför detta skiljer sig från andra brott.

Hedersrelaterat våld och förtryck är en samhällsdiskurs som handlar om rutinmässiga maktutövanden och begränsningar som syftar till att upprätthålla den sociala maktordningen i klanbaserade samhällen. Om familjen/klanens heder i den sociala ordningen äventyras riskerar de som utmanar familjens heder för olika slags förtryck och sociala begränsningar och i värsta fall leder det till mord. Hedersproblematiken i sin helhet är en diskurs som problematiserar konsekvenserna som kommer ifrån hedersutövning i det svenska samhället, ur svenska myndigheternas hantering kring problematiken.⁷

Syftet med avhandlingen var att fördjupa läsarens förståelse för hur Sveriges rättsväsendet hanterar och förebygger brott som antas vara hedersrelaterat. Johan Rosquist som är författaren belyser konsekvenserna av de aktuella beskrivningarna av hur brott av denna karaktär belyses i den svenska samhället. Han menar att det är ett relativt nytt fenomen i Sverige och vårt tillvägagångssätt och lagstiftning fallerar i en del aspekter som tas upp i avhandlingen.

Avhandlingens innehåll som presenteras är två studier av policydokument, domstolsbeslut samt en mikrostudie av de inblandades handling i rättsalen. Det tas även upp

⁶ Binion, Gayle. 1995. “Human Rights: A Feminist Perspective.” *Human Rights Quarterly* 17. s. 506 ff.

⁷ Rosquist, Johan. 2020. *Moral i rätten. Utredningar av hedersrelaterat våld i Sverige 1997 – 2017*. s. 27

förhörsavskrifter från polisregister för att ge läsaren en helhetsbild på hur det kan se ut i de svenska rättssalar.

Rosquist avhandling är en så kallad kritisk diskursanalys som har används som metod för att komma fram till de resultatet som önskat. Diskursanalysen är kombinerad med Émile Durkheims moraliska forskning inom sociologi. Diskurserna som framförs i avhandlingen berör aspekterna kring köns och kulturorienterade faktorer samt de avvikande som kommer antingen ifrån ett strukturellt perspektiv eller ett relationsorienterat perspektiv.⁸

Avhandlingen har en diskurs om vad termen heder innebär och hur ser den ut i relation till den svenska rätten. Det diskuteras att 'Rätten' är ett begrepp med många betydelser som omfattar ett antal besläktade begrepp som går hand i hand, exempelvis rättsordning, rättsväsendet, rättssystem och rättsregler.

Rosquist endast begreppet "rätten" som man bör ha i åtanke. Begreppet "rätten" är mer av en generell terminologi som han lägger mest fokus på. Om man ska tala om rätten finns det även rättsregler som staten ska hålla sig till. Rättsregler, lagar, direktiv etc. har en avgörande betydelse i hedersbrott och därmed är det viktigt att belysa de viktiga komponenterna som finns i den svenska rättssystemet för att tydligt se Sveriges förebyggande av hedersbrott.

De resultat som Rosquist kom fram till i sin avhandling var att det verkar som att även om diskursen kring hedersrelaterat våld varierar över tid finns det ändå återkommande teman eller aspekter som diskuteras om i policydokumenten. De aspekter som ofta nämns är främst antaganden om kön, vilket skiljer sig i domstolsregister där det är mer fokus kring antagandet om kultur som problematik.

I de observationer som har utförts i domstol och polisförhör visar det på tydliga skildringar kring familjer som praktiserar hedersförtryck olika faktorer som har haft en avgörande roll i samband med hedersproblematiken. Familjemedlemmar har olika roller och har en makthierarki där männen är högst upp och detta är beroende av både generation och kön.

Kvinnorna är mest utsatta för förtryck av hederskulturell karaktär och det finns en bristande relation till den svenska samhället och integrering. Konsekvenserna blir att man inte anammar

⁸ Ibid. s. 11 ff.

de svenska värderingarna eftersom de som utövar hedersvåld och förtryck associerar inte sig tillräckligt med det svenska samhället. De som utövar hedersförtryck och våld upplever att det finns ett hot mot familjens moraliska värden medan den svenska lagstiftningsorganet anser att denna typ av förtryck och våld upplevs som ett hot mot moraliska värden som finns i Sverige och om detta skulle fortsätta är det en kränkning mot den svenska jämställdheten om lagstiftningen inte effektiviseras.⁹

En annan avhandling som jag tar upp i kapitlet om tidigare forskning är en avhandling av statsvetaren Maria Carbin som heter ”Mellan tystnad och tal – flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik”. I Carbins avhandling belyser hon genomslaget av den så kallade hedersmordsdebatten inom den offentliga politiken. Hon analyserar hur hedersrelaterat våld och förtryck växer fram både som problematik och som en politisk aktuell fråga som behöver definieras och förklaras för att kunna effektivisera förebyggandet av denna problematik.

Carbin lyfter fram ett par aspekter/diskurser som har en stor betydelse när det kommer till hedersvåld. En av den aspekterna är kulturella skillnader där de som utför hedersvåldet och förtrycket kommer ifrån patriarkala samhällen och värderingar, vilket krockar med det svenska samhället. Den andra och tredje aspekten som framförs är att det finns en strukturell diskriminering och könsmaktsdiskurs gentemot flickorna/ kvinnorna som blir utsatta för hedersvåld och förtryck.

Carbins avhandling bygger framförallt på bland annat utredningar, riksdebatter, offentligt tryck och hur länsstyrelser har arbetat för att hedersrelaterat våld. Studien avgränsar sig till tidsperioden från 1995 till 2008 då begreppet heder och hedersvåld var relativt nya begrepp i den svenska politiska kontexten.

Carbin har genom sin studie visat att det funnits feministiska ansatser som förklaring till det våld som förekommer. Den andra förklaringen handlade om den strukturella diskrimineringen som är en avgörande aspekt för medborgare med invandrarbakgrund och invandrare i sig. Genom den bristande kunskapen kring hedersproblematiken skapar det en ignorans från de svenska myndigheternas sida. Detta leder till att de som blir utsatta för hedersbrott inte får den hjälpen och resurserna de behöver, vilket leder till att den utsatta missgynnas.

⁹ Ibid. s. 217 f.

Det som talades mest om i den svenska politiken var den kulturella betingningen som är närvarande och dominerar för motiven till heders våld och förtryck. Våldet dessutom ses som ett resultat av en krock mellan kulturella och de västerländska värderingarna.

De unga kvinnornas berättelser används som en slags markör mellan svenskar och icke-svenskar. Unga kvinnor med invandrabakgrund och deras situation faller ofta offer för dessa typer av brott och utsätts för en rad kränkningar. De unga kvinnorna har blivit som en slags symbol och har blivit som en markör för svenskar och icke-svenskar. Detta har uppmärksammats i offentliga debatter och lyfts fram mer i politiken.

En annan aspekt inom hedersrelaterat våld är att det finns tydliga inslag av att det finns skillnader mellan olika invandrargrupper eftersom det inte är alla invandrargrupper som har en hederskultur. Därför blir förövarnas och offrens ursprung en viktig aspekt som politiker bör ha i åtanke.¹⁰

Carbin påpekar att det är problematiskt att ändra dessa tankemönster och där med svårt att ändra/överskriva de och därför behöver förebyggandet av hedersvåld ske på en politisk och strukturell nivå. Genom att skapa effektivisering och lösningar på hedersproblematiken kommer färre offer att mördas eller räddas ifrån hedersförtrycken.

Det första steget är att skapa en medvetenhet hos politiker och trycka på att detta är ett strukturellt problem som måste tas itu med. Genom att skapa medvetenhet skapas också resonemang kring hedersproblematiken och där med blir det enklare att komma upp med effektiva lösningar. De medvetenhet som skapas är främst till etnicitet, sexualitet, kön och klass som har störst betydelse och det är dessa faktorer som kränks när det kommer till hedersförtryck.

Det behöver skapas samhällsdiskurser och en ökad medvetenhet för att en effektivisering av den befintliga lagstiftningen ska ske samt att det måste ske ett upprätthållande av diskurserna för att kunna komma med nya lösningar. Sverige är relativt ny med just hedersbegreppet och där med behöver samhällsdiskursen vara kontinuerlig för att öka medvetenheten samt för att dessa typer av hedersvåld och förtryck ska kunna kriminaliseras.

¹⁰ Carbin, Maria. 2010. *Mellan tystnad och tal: Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*. Avhandling. Stockholm. Stockholms Universitet. s. 6 ff.

Det är framförallt unga kvinnor som blir mördade och detta skapar stora rubriker i media. Carbin framför att detta inte ska behöva ske för att lösningar ska komma upp, utan förebyggandet ska ske så fort som möjligt för att inte fler kvinnor ska mista sina liv och falla offer för patriarkala strukturer. Under 2000-talet blev det ett startskott i Sverige för etablerandet av nya samhällsfrågor kring hedersproblematiken på den politiska dagordningen. Med en effektiviserad lagstiftning kan det lösa många människors problem.¹¹

2. Bakgrund

2.1 Problemformulering

I dagsläget som uppsatsen skrivs är det ungefär 240 000 som lever med hedersförtryck i Sverige. Forskningen är från 2017 enligt den senaste interpellationen till statsrådet från riksdagen som kom ut 2020. I rapporten står det att hedersproblematiken har ökat markant i Sverige under de senaste 5 åren.

Jämställdhetsminister Åsa Lindhagen medverkade i SVT under oktober 2020 där hon berättade att det är cirka 100 000 ungdomar som är drabbade av hedersrelaterat våld och förtryck. Kritiken som framförs i rapporten är att riksdagen uttalar sig om att det är skamligt från regeringens sida som kommer upp med 4–6 år gamla siffror och inte har undersökt den här problematiken på senare år. Detta tyder på att det finns en brist på kunskap inom området samt avsaknad av intresse för den här typen av problematik.

Detta reflekteras även i Sveriges lagstiftning eftersom brist på kunskap kommer inte leda till en förändrad lagstiftning som fångar upp de som är drabbade av hedersvåld och därmed går gärningsmännen fria för brott som kan få oanade följder.

Denna typ av förtryck och våld överlappar flertal problemområden och därför är det extra viktigt att det ska reflekteras i lagstiftningen. Det är barn och ungdomar som drabbas av hedersvåld och förtryck.¹²

¹¹ Ibid. s. 55 ff.

¹² Nationell statistik om hedersrelaterat våld och förtryck. Interpellation i Sveriges Riksdag 2020/21:100. Hämtad 12.04.21 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/interpellation/nationell-statistik-om-hedersrelaterat-vald-och_H810100

2.2 Vad är hedersrelaterat våld och förtryck?

Enligt NCK (Nationellt Centrum för Kvinnofrid) handlar hedersrelaterat våld och förtryck i stora drag om hot som begränsar en persons handlingsutrymme. Det innebär att personen som utsätts för hedersvåld eller förtryck får inte forma eller fatta beslut om sitt eget liv som kan eventuellt riskera att äventyra familjens/klanens anseende eller heder.

Personen som antingen bryter eller utmanar dessa hedersnormer riskerar att antingen dra skam över hela familjen och därmed riskeras att utsättas för oanade konsekvenser. Dessa konsekvenser kan i värsta fall leda till mord, utstötning av familjen eller misshandel. På det sättet kan familjens heder återskapas och upprätthållas.

Majoriteten av de som utsätts för hedersvåld och förtryck är oftast unga kvinnor och gärningsmännen kan vara kvinnans manliga släktingar som pappa, bröder, farbröder och andra släktingar. Hedersrelaterat våld saknar samband till en specifik religion, utan det är mer förknippat till en kultur.

Hedersrelaterat våld har en kollektivistisk karaktär, vilket innebär att det brukar vara fler än en gärningsman som utför dessa typer av våld och förtryck. Personerna som utsätter någon annan för hedersvåld kan själva vara utsatta för det och har fallit offer för hederskulturen och kan riskera att själva bli utsatta.

2.3 Den nationella kartläggningen

Sverige har haft det svårt med att mäta i exakta siffror på det exakta antalet som blir utsatta för hedersförtryck och våld. 2017 gav regeringen socialstyrelsen uppdrag om att kartlägga omfattningen av hur många som egentligen blir utsatta för hedersvåld och förtryck. Alla ålderskategorier skulle fångas upp i mätningen för att få en tydlig bild om hur stor omfattningen är.

Socialstyrelsen använde olika tillvägagångssätt för att få fram deras resultat. De använde sig bland annat av intervjuer, uppgifter från myndigheter, olika forskningsstudier samt lokala och regionala undersökningar.

Resultatet visar att mellan 7 till 9% av unga i storstäderna drabbas av hedersvåld i olika former. Cirka 10 till 20% av de unga begränsas i sin vardag av så kallade oskuldsnormer, vilket gäller både män och kvinnor. Majoriteten är emellertid unga kvinnor.

2.4 Sveriges regering och FN:s definition av hedersvåld

Begreppet ”heder” beskrivs av FN som en del av en traditionell familjeideologi som ställer krav på bland annat kvinnors sexualitet och roll inom familjen. Handlingar eller handlingsmönster som eventuellt bryter mot dessa normer, kan exempelvis vara fel klädsel, sex före äktenskap, umgås med det motsatta könet, komma ut som homosexuell eller vägra gifta sig med den som familjen har valt ut. Den person som bryter mot hedern riskerar att bli misshandlad, torterad, våldtagen eller mördad.

Den svenska regeringen har arbetat och forskat inom det här området genom olika utredningar och kartläggning av olika beteendemönster som är förknippat med denna typ av våld. Grunden till motiven av hedersrelaterat våld och förtryck sitter i kulturella föreställningar och uppfattningar om sexualitet, kön och maktordningar.

I den bemärkelsen liknar det mäns våld mot kvinnor och har i vissa fall beblandats med de karaktärsdragen men skillnaden är att hedersideologin lägger fokus på kvinnans kyskhet. Beroende på hur kvinnorna och unga flickorna beter sig eller påstås bete sig är starkt förknippat med familjens heder och anseende.

De unga flickorna och kvinnorna blir begränsade i sitt vardagliga liv via hot och våld. Sveriges regering tar även upp att även pojkar och män kan drabbas av hedersvåld. Det kan

handla om homosexualitet, könsöverskridande identitet eller uttryck eller vara tillsammans med någon som familjen inte godkänner.¹³

2.5 Skillnaden mellan hedersvåld och andra brott

Hedersrelaterat brott och förtryck tenderar att likna mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer eftersom de har liknande karaktärsdrag. Det som skiljer hedersbrott mot andra kvinnofridskränkande brott är bland annat att brotten är oftast planerade och det är fler gärningsmän och inblandade i hedersbrott i jämförelse med andra brott.¹⁴

Följderna med att det är fler gärningsmän är att hotbilden gentemot den som blir utsatt är betydligt större. Det är fler aktörer som deltar i brottet eller förtrycket medan brott som handlar om våld i nära relationer sker av en gärningsman och det är oftast inte lika planerat i jämförelse med hedersbrott.¹⁵

Detta innebär att en hel familj eller släkt men även delar av familj eller släkt kan vara med och vara delaktiga och ta del av planeringen och förberedelserna av utförandet av brottsgärningen. Motivet är att straffa den som bryter familjens normer som i risk att kunna äventyra familjen/släktens anseende/heder.¹⁶

2.6 Kollektivism

Kollektivismen i ett samhälle kan skilja sig väldigt mycket beroende på var i världen man befinner sig. I andra delar av världen som exempelvis Skandinavien och övriga Europa är inte kollektivismen lika stor eftersom det är individualiserade samhällen.¹⁷

¹³ Nck.uu.se 2020. ”Hedersrelaterat våld och förtryck”
<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/> hämtad: 07.04.2021

¹⁴ Åklagarmyndigheten, 2006, *Hedersrelaterat våld - handbok*, s.35 f.
[<https://www.aklagare.se/globalassets/dokument/handbocker/handbok-hedersrelaterat-vald-uppd-2014.pdf>], hämtad: 10.04.2021

¹⁵ Ibid. s. 20

¹⁶ Ibid. s. 31 ff.

¹⁷ Al-Baldawi, Riyadh, 2014. *Migrations och anpassning: den okända resan*. Lund: Studentlitteratur. s.53

Sveriges historia samt resten av Europas stater har demokratins framväxt haft en avgörande stor betydelse för den nuvarande friheten som den enskilda individen har idag. Detta genomsyrar Sveriges samhällsstruktur i form av att det har blivit en del av den svenska kulturen och lagstiftningen. Demokratin grundar sig på en frivillighet och frivilligt deltagande, vilket ger en känsla av samhörighet och delaktighet.

I en individualistisk orienterad stat har demokratin haft ett starkare fotfäste i jämförelse med stater som är byggda på kollektivismen. När demokratin är stark i en stat har medborgarna fått en röst där de kan vara med och forma samhället de tillhör. Detta skapar en individcentrerad samhällsstruktur, vilket i sin tur gör att individen inte är i beroendeställning till andra människor. Sverige är ett land som har ett välfärdssystem som fungerar som ett skyddsnät för den enskilda individen. Den svenska politiken värnar om medborgarnas mänskliga rättigheter och den enskilda individens förutsättningar, vilket gör att individen har sin egen demokratiska sfär med egna rättigheter som staten måste respektera. Med dessa rättigheter kommer även skyldigheter i form av ett eget ansvar när det kommer till ens egna handlingar för att inte inskränka någon annans demokratiska sfär och stå i skuld till samhället.

Detta kallas för att leva i ett skuldpräglad samhälle, vilket är ett vanligt fenomen bland demokratiska länder.¹⁸

När det kommer till stater som inte har en demokratiskt präglad bakgrund/historia skiljer det sig markant i jämförelse med stater som har en demokratisk bakgrund. Det skiljer sig i den bemärkelsen att de icke-demokratiska staterna har haft svårigheter med att tillgodose deras medborgares mänskliga och mest basala rättigheter, speciellt när det kommer till medborgliga politiska rättigheter och socio-ekonomiska rättigheter.

Detta innebär att medborgarna inte var någon politisk inflytande när det kommer till hur samhället ska formars och hur den statliga makten ska styras. Stater som saknar demokratiska strukturer och välfärdssystem gör att medborgarna förlitar sig på sin omgivning och hamnar i beroendeställning till andra människor, framför allt till männen.

Icke-demokratiska stater tenderar till att ha starkare patriarkala strukturer i samhället, vilket innebär att männen är familjens överhuvud och försörjer resten av familjen ekonomiskt.

¹⁸ Ibid. s. 101 ff.

Konsekvenserna blir att det skapas en ojämlikhet där både barn och kvinnor hamnar i en beroendeställning till männen och de kollektiva samhällsstrukturerna förstärks.¹⁹

Detta kallas för en gruppcentrerad samhällsstruktur där individen är en komponent av ett kollektiv som är större än de själva. Det innebär att gruppens anseende och behov går före individens rättigheter. Det är gruppen som bär ansvaret för individens handlingar, vilket skapar en skam och skuld kultur inom gruppen. Individens identitet är associerad med gruppens identitet. Detta skapar problematik inom individen i form av att särskilja sin egen identitet från gruppens.

I gruppcentrerade samhällen är gruppen och familjekonstellationen väldigt viktig. Det behövs en gemensam nämnare för att vara en del av gruppen, exempelvis i form av familj/släkt, klaner, religiösa grupper eller den nationella tillhörigheten som ger en känsla av samhörighet. Detta skapar ett ”vi” där jaget är näst intill icke-existerande.²⁰

Konsekvenserna kring de gruppcentrerade samhällen skapar det en skam betingad kultur kring gruppen som individen tillhör. Detta leder i sin tur att individens rättigheter som ges av staten offras för att uppnå en acceptans av gruppen och upprätthålla gruppens anseende/heder. Detta krockar med individcentrerade samhällen när folk från gruppcentrerade samhällen och försöker anpassa sig.²¹

Samhällets sociala koder och normer uppfattas inte som viktiga i en gruppcentrerad kultur. Den som bryter eller äventyrar gruppens anseende kan utsättas för hårda bestraffningar eftersom individen inte har vanhedrat endast sig själv, utan också en hel grupp av människor.²²

¹⁹ Hansson, Merike. 2010. Manlighet och Heder. Karlshamn: Gothia. s. 22.

²⁰ Al-Baldawi, Riyadh, 2014. Migrations och anpassning: den okända resan. Lund: Studentlitteratur. s.105 f.

²¹ Ibid. s.101

²² Hansson, Merike. 2010. Manlighet och Heder. Karlshamn: Gothia. s. 25 f.

3. Internationell rätt

- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW)

Kvinnokonventionen, även kallad för CEDAW är en av FN:s kärnkonventioner som jobbar på att stärka kvinnors rättigheter runt om i världen. CEDAW:s huvudsakliga mål är att eliminera all form av diskriminering gentemot kvinnor. Enligt artikel 2 måste alla stater som har antagit kvinnokonventionen arbeta nationellt med att stärka kvinnors rättigheter i samhället för att de ska få samma möjligheter, rättigheter och förutsättningar som män.

Kvinnokonventionens innehåll berör områden som handlar om exempelvis kvinnors reproduktiva hälsa, rätten att bestämma över sin egen kropp, frågor som berör sexualitet samt avskaffandet inom diskriminering inom äktenskap, den privata och offentliga sfären och familjelivet.

Konventionen har blivit den mest undertecknade konventionen av FNs medlemsstater efter Barnkonventionen. Det är 189 stater som har antagit kvinnokonventionen men det finns ungefär 60 stater som har reserverat sig mot hela och delar av konventionens innehåll. Detta gör att konventionen är den mest reserverade konventionen. Konventionen har sin egen kommitté som ska följa upp staternas arbete kring stärkningen av kvinnors rättigheter. CEDAW är väldigt specifik med hur kommittén ska arbeta, tolka och tillämpa konventionerna och detta ska fungera som direktiv till medlemsstaterna.²³

Sverige var en av de första staterna som godkände kvinnokonventionen och ratificerade den år 1980. Inga artiklar har blivit reserverade av Sverige men problematiken ligger i att konventionen inte gäller som svensk lag, vilket innebär att de svenska lagarna går före den internationella lagen eftersom konventionen inte är inkorporerad i svensk lagstiftning.²⁴

²³ General Recommendation No. 25, on article 4, paragraph 1, of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, on temporary special measures, paras. 9-10.

²⁴ Lerwall, Lotta. 2001. *Könsdiskriminering – en analys av nationell och internationell rätt*, Uppsala. s. 49 ff.

3.1 Europeiska konventionen

Europarådets uppgift är att stärka och skydda de europeiska medborgarnas mänskliga rättigheter, även kallad EKMR och Europakonventionen. Europarådet är en enskild instans från EU och har cirka 47 medlemsstater.

Enligt EKMR:s artikel 14 är det ett diskrimineringsförbud som gäller för alla stater som har antagit detta för att stärka olika gruppers rättigheter i samhället, bland annat kvinnor. Artikel 8 tar upp rätten till privat-familjeliv, hem och korrespondens.

3.2 Istanbulkonventionen

Detta är Europarådets konvention som arbetar med förebyggandet av våld mot kvinnor och den antogs av Europarådet i Istanbul år 2011. Sverige skrev under konventionen dagen den antogs samt i slutet av 2014 trädde konventionen i kraft. Istanbulkonventionen innefattar bestämmelser som berör våldsförebyggandet gentemot kvinnor samt olika åtgärder och skydd för att effektivisera och stärka kvinnans rättigheter och skydd mot våld i Europas stater. Målet med konventionen är att uppnå jämställdhet mellan män och kvinnor inom Europas gränser som är juridiskt bindande. Konventionen tar upp att stater ska förebygga hedersbrott och våld i nära relationer där kvinnor är särskilt utsatta.²⁵

3.3 Kritik och rekommendationer från GREVIO

Istanbulkonventionen har sin egen expertgrupp/granskningsorgan som kallas för GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence). Deras uppgift är att övervaka medlemsstaternas arbete kring förebyggandet av våldet mot kvinnor.

År 2018 granskade GREVIO Sverige och fick 41 rekommendationer. År 2022 ska den svenska regeringen rapportera in sitt arbete kring deras åtgärder. En av de rekommendationer som fördes fram av GREVIO var kring Sveriges administrativa insamling och forskning kring

²⁵ Lagen (1994:1219) om den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

hedersproblematik och mäns våld mot kvinnor. Det rekommenderas bland annat att forskningen ska ske hos myndigheterna och domstolarna samt att forskningen bör uppdateras inom olika problemområden.²⁶

GREVIO uppmanar till att svenska myndigheter enligt paragraf 27 ska arbeta med olika metoder och tillvägagångssätt som ska arbeta för att tillgodose specifika behov hos de kvinnorna som utsätts eller riskerar att bli utsatta för diskriminering av intersektionell karaktär. Det innebär att myndigheterna ska arbeta och hjälpa kvinnor som är utsatt i flera problemkategorier exempelvis kvinnor som tillhör minoritetsgrupper, nyanlända i samband med våld, missbruk eller prostitution.²⁷

Artikel 13 rekommenderar GREVIO att svenska myndigheter ska lägga större insatser och resurser för att öka medvetenheten för våld mot kvinnor. De uppmanar även att uppmärksamma våldet som barn får bevittna och tar skada utav våld i nära relationer. De svenska myndigheterna bör ta hänsyn till särskilda behov och omständigheter som påverkar brottsoffrens fall, exempelvis marginaliserade grupper av kvinnor som tillhör nationella minoriteter ex romer och judar.

Artikel 15 uppmanas Sverige om att öka kunskapen och utbildningar kring våldet mot kvinnor av olika slag och karaktär för olika yrkeskategorier. GREVIO påpekar särskilt att socialtjänstpersonal, domstolspersonal samt andra brottsförebyggande myndigheter ska gå obligatoriska utbildningar kring den här typen av problematik.

GREVIO lägger även en stor vikt på att lösa kärnproblemen när det kommer till mäns våld mot kvinnor. De rekommenderar Sverige att förebygga återfall hos gärningsmännen som utför våldet mot kvinnor, vilket de anser att det är något som Sverige saknar i deras brottsförebyggande. Sverige behöver öka samarbete på lokala nivåer bland myndigheterna och samarbetet med stödtjänster och stödorganisationer för brottsoffer behöver effektiviseras. Detta i hopp om att öka säkerheten och stärka brottsoffrens rättigheter.²⁸

²⁶ Regeringen.se 2018. *Förteckning över GREVIOs synpunkter och förslag – bilaga 1*. s.66
<https://www.regeringen.se/4ada76/contentassets/f0fdbac986ca4c4b9f4fd7781bc33698/europaradet-grevios-rekommendationer-till-sverige-pa-svenska.pdf> Hämtad: 12.04.2021

²⁷ Ibid. s. 65.

²⁸ Ibid. s.66

Lagmässigt rekommenderar GREVIO att det ökade skyddet för kvinnor som utsatt för tvångsäktenskap, sexuella övergrepp och hänsynstagandet av försvårade omständigheter bör ökas. De svenska myndigheterna behöver öka sin utredningskapacitet för att minimera eftersläpningen av fall som berör våldtäkter, tvångsäktenskap och våld i nära relationer. GREVIO påpekar åklagarmyndighetens avgörande roll när det kommer till fällningar av gärningsmän. Det är för få gärningsmän dom fälls vid kvinnofridskränkande brott, vilket innebär att det finns en brist i Sveriges lagstiftning som bör åtgärdas.²⁹

GREVIO tar även upp rekommendationer kring asyl och migrationsfrågor som Sverige behöver förbättra. De rekommenderar Migrationsverket att kontinuerligt ta hänsyn till särskilda omständigheter kring avslag och indragning av uppehållstillstånd för asylsökande kvinnor som blir utsatt för våld av en partner eller sin man som kan vara en anknytningsperson till kvinnan.

Kvinnan befinner så då i en utsatt situation och är i beroendeställning till anknytningspersonen som orsakar våld och förtryck, vilket är något som ska ses på största allvar. Det är viktigt att Migrationsverket ser över dessa omständigheter vid beslut av uppehållstillstånd och asylsökande.

GREVIO uppmanar Sverige till att ställa om och utvärdera kraven kring att den utsatta kvinnans relation till gärningsmannen måste ha tagit slut med motiveringen att våld, hot och förtryck ska ha varit närvarande samt att det måste vara allvarligt och skett vid upprepade tillfällen. Det riskerar att det är möjligt för gärningsmannen att kontrollera den utsatta kvinnan och riskerar att stanna kvar med gärningsmannen trots våld och förtryck för att inte riskera att bli utvisad.

Alla undantag inom de svenska myndigheter bör upphävas enligt GREVIO. Detta innebär att de lagar som berör svenska myndigheter i form av lagar om tillfälliga begränsningar av möjligheten till att få uppehållstillstånd i Sverige begränsar det kvinnors rätt och möjligheter till att få uppehållstillstånd. Detta är i enlighet med 5 kap. 3§ i utlänningslagen (paragraf 245)

²⁹ Ibid. s. 69

Det gäller även att de asylsökande kvinnorna som kommer till Sverige förstår och tar del av den information som ges angående asylprocessen för att Sverige ska främja och stärka genusperspektivet i Migrationsverkets arbete. Det är viktigt att Sverige ska stärka sina asylskäl i form av att kvinnan ska kunna få uppehållstillstånd eller asyl på grund av kön. Motiveringen av GREVIO är att i många stater utsätts kvinnor och befinner sig i väldigt utsatta situationer just på grund av att de är kvinnor.

Sveriges Migrationsverk bör se över detta för att genusperspektivet i Sveriges arbete kring asylrättsfrågor ska stärkas och vara ständigt närvarande.³⁰

4. Jämställdhetslagen (1991:433)

Lagen handlar om att arbeta och främja jämställdheten mellan kvinnor och män. Det svenska samhället har ändrat sin syn på jämställdhet genom åren, vilket påverkar och reflekteras över den svenska lagstiftningen. Det var funnits könsdiskriminering genom den svenska historien och motarbetningen mot könsdiskriminering fortsätter även i dagsläget. Det största hindret som regeringen står inför är antagandet av att jämställdhet är redan uppnått men i själva verket uppkommer det nya aspekter av diskriminering kontinuerligt genom åren som behöver förebyggas.³¹

Den föregående jämställdhetslagen (1979:1118) kallades för jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet. Syftet med den lagen var att stärka män och kvinnor rättigheter så att de blir likvärdiga. Lagen omfattade att båda könen skulle ha samma rättigheter och förutsättningar när det kommer till aspekter som berör arbetslivet. De områden inom arbetslivet kan vara exempelvis lika arbetsvillkor, rätt till arbete samt utveckling av möjligheter inom det yrket som personen arbetar med. Detta ska främja enskilda individer från att bli diskriminerade på grund av deras kön.

Kritiken som framfördes av den föregående lagen var att den var begränsad till ett specifikt område, vilket var jämställdhet inom arbetslivet. På senare tid insåg regeringen att lagen inte

³⁰ Ibid. s.70

³¹ Prop. 1990/91:113, s 7 f.

är tillräckligt omfattande och fångar inte upp alla aspekter av samhällets problemområden. Därefter beslutades som att lagen skulle ersättas för att det skulle ske förändringar i flera samhällsområden.

Med det beslutet skulle det resultera att Sverige skulle åstadkomma en effektivare jämställdhets politik och jämställdhetsarbete som skulle ge bättre förutsättningar till att främja och upprätthålla jämställdheten i samhället.³²

4.1 Jämställdhetslagens ändamål

Syftet med den befintliga lagen var att stärka jämställdheten som skulle berör flera samhällsområden för att minska könsdiskrimineringen och stärka kvinnors rättigheter och förutsättningar.³³

Politiken och lagstiftningen kring jämställdhet och dess funktion ska på långsikt förändra en maktstruktur och en arbetsfördelning som finns mellan könen. Lagens ändamål är framförallt könsneutral och arbetat för att skapa en neutralisering och balans mellan könen i hopp om att ingen av könen ska missgynnas eller diskrimineras.

Detta perspektiv kring jämställdhet har politiker uttalat sig om att detta behöver vara tydligare i lagstiftningen för att jämställdhetsarbetet ska effektiviseras i jämförelse med den föregående lagen. Diskussionen kring den här lagen har varit som så att lagen ska effektiviseras för att förbättra kvinnornas nuvarande situation och styrka kvinnors rättigheter för att få samma förutsättningar som män.³⁴

4.2 Förebyggandet och kriminaliseringen

En av Sveriges byggstenar när det kommer till lagstiftningen är legalitetsprincipen. Enligt principen och dess innebörd är att ingen kan eller får straffas för något som vid den tidpunkten inte har förbjudits eller kriminaliserats. Om det inte finns en lag för ett oönskat beteende kan gärningsmannen inte straffas eftersom det inte uttrycker sig i lag.

³² Ibid. s. 57 ff.

³³ Ibid. s.6

³⁴ Ibid. s. 63 ff.

Legalitetsprincipen har lagstöd och har funnits med sedan 1994 via RF 2:10 och är grundlagsstadgad och sedan har utvecklats i brottsbalken 1 kap 1§. Principen är återkommande i den svenska lagstiftningen och finns även som processrättslig princip i RB 24:23 där det handlar om att somliga legala processer och medel behöver få stad av lagen för att det ska gå igenom. Därefter skapas det en rättssäkerhet för den enskilda individen eftersom det ger en möjlighet till förutsägbarhet.

Det innebär att all offentlig makt och maktutövning skall ske under lagen. Detta är i syfte till att skapa en rättssäkerhet för den enskilda individen, vilket betyder också att rättssäkerheten behöver kontinuerligt effektiviseras för att öka den rättssäkerheten. Lagstiftningen bör uppfylla kraven för att uppnå en stark rättssäkerhet.³⁵

En stark rättssäkerhet innebär att lagen ska ha en förutsägbarhet, dvs lagstiftningen behöver vara detaljerad, tydlig och effektiv för att stärka medborgarens rättssäkerhet. Det innebär även att det förväntas av den enskilda medborgaren att följa lagen som det förväntas.

En utökning av rättssäkerheten innebär även en utökning av kriminaliseringen i lagstiftningen. Syftet av lagstiftningens kriminalisering grundar sig i att förebygga icke önskat beteende och brott i samhället. Slutligen skapar det en norm i samhället att vissa beteenden eller överträdelser av lagen inte accepteras i jämförelse med om det oönskade beteendet inte var lagstiftat eller hade konsekvenser i följd av det oönskade beteendet.³⁶

4.3 Det svenska rättsläget kring hedersbrott

Sedan 2000-talet började hedersbegreppet komma på tal. Sedan dess har Sverige haft svårt med att effektivisera skyddet för de som har blivit drabbade av hedersrelaterat våld och förtryck eftersom det var ett nytt fenomen som inte hade forskats om tidigare i Sverige. Det finns fortfarande brister i lagstiftningen som har förbättrats sakta men säkert under åren då begreppet först användes.

³⁵ Staaf, Annika, *Rättssäkerhet och tvångsvård – En rättssociologisk studie*, Lund, 2005, s. 28 ff.

³⁶ Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, Juridisk tidskrift nr. 2 2000/0, s. 274 f.

Enligt statens offentliga utredningar (SOU 2020:57) har Sverige genomfört undersökningar inte 2000-talets början med syfte att få en uppfattning om vad hedersförtryck innebär samt hur stor omfattning av människor det är som drabbas eller utövar hedersförtryck.

Undersökningarna har genomförts vid olika tidsperioder samt undersökningarnas frågeställningar har ändrats för att få fram ett annat resultat i hopp om att breda ut kunskapen kring hedersproblematiken.

I samband med dessa undersökningar har definitionen av hedersbegreppet varierat och breddats ut med tiden. Det visar sig att det finns olika typer av hedersförtryck och våld som inte i alla situationer är uppenbara.

I undersökningen som har genomförts genom året tyder på att ungefär 240 000 personer i Sverige är eller har blivit drabbade av hedersrelaterat våld och förtryck. I undersökningarna understryker de att man uppskattar att mörkertalet är mycket större, vilket är något som forskarna har haft i åtanke. Cirka 15% av de drabbade har skyddat boende.³⁷

Detta innebär att det är betydligt fler som lever med hedersnormer som kan potentiellt leda till förtryck och våld. Undersökningen har visat även att ungefär 70 000 personer i Sverige har gift sig mot sin vilja. Deltagarna var både flickor och pojkar upp till 25 års åldern. Sveriges lagstiftning och dess skydd mot hedersrelaterat våld och förtryck har inte varit tillräckligt effektiv för att gärningsmän ska bli fällda. Om en gärningsman har blivit fälld är det på grund av kvinnofridskränkning och inte på grund av hedersmotiv eller tvångsäktenskap. Lagen har inte varit tillräckligt omfattande och detaljerad för att fler gärningsmän ska fällas för dessa typer av brott. I samband med den nya lagstiftningen är syftet att lagen ska stärka och förebygga att fler hamnar i hedersförtryck och fler gärningsmän ska bli fällda.³⁸

Sverige införde en skärpt lagstiftning som berör hedersbrott den 1a juli 2020 som ska skärpa kriminaliseringen kring brott med hedersmotiv. Lagen sträcker sig även kring barnäktenskapsbrott, skärpt reglering kring utreseförbud samt straffskärpning kring hedersrelaterade brott.³⁹

³⁷ SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott*. Stockholm: Riksdagen. s.111 ff.

³⁸ Ibid. s.110 f.

³⁹ Ibid. s.17

Kriminaliseringen kring barnäktenskap kan ge gärningsmannen fängelse upp till 4 år. Detta innebär att den som begår barnäktenskapsbrott behöver brottet vara riktat mot ett barn, vilket betyder att om gärningsmannen gifter sig med ett barn kan gärningsmannen straffas. Barnets situation om barnet är i beroendeställning till gärningsmannen eller befinner sig i en utsatt situation är inte relevant i lagstiftningen, utan bara att gärningsmannen ingår i äktenskap med ett barn som är under 18 år kan bestraffas.⁴⁰

Utreseförbudet i lagstiftningen och dess ändamål är till för att stärka barns säkerhet för att åka utomlands med risken för att kunna bli gift eller könsstympas mot sin vilja. Den som bryter mot utreseförbudet kan straffet ligga på upp till 2 års fängelse.

Regleringen i lagen angående utreseförbudet regleras om bestämmelser för vård av unga (LVU).

Socialtjänsten har rätt till att ansöka om ett reseförbud hos förvaltningsrätten vid misstanke om att ett barn ska resa utomlands för att ingå i ett äktenskap eller liknande förbindelser utomlands.

Om detta är akut eller brådskande har socialtjänsten rätt att fatta beslut om ett utreseförbud som ska prövas av förvaltningsrätten och som kan prövas inom en vecka.

Den skärpta straffskärpningsgrunden som har införts i den nya lagstiftningen handlar om att kriminalisera och effektivisera den föregående lagstiftningen kring hedersbrott. Detta innebär att det har blivit ett försvårande att kunna utföra brott som är hedersrelaterade. Om brottet har motiv att bevara eller återupprätta en familjs, släkts, person eller klans heder kan bestraffas.⁴¹

5. Brås remissyttranden

Brottsförebyggande rådet (Brå) lämnade en remissyttrande om deras resonemang kring hedersbrott och hur den har sett ut i Sverige under 2019. Detta gällde lagen om grovkvinnofridskränkning. Brå har samlat in data i form av olika rapporter och studier kring hanteringen av hedersrelaterade brott och ser dessa typer av brott som ett väldigt allvarligt problem.

⁴⁰ Ibid. s.139

⁴¹ Ibid. s. 220

Brå anser att mörkertalet är alldeles för stor och problematiken ligger i att det finns en tystnadskultur kring hedersproblematiken, vilket gör att detta inte fångas upp av polisen. De antalet brott som har blivit anmälda är en liten andel som kommer upp till ytan.

Enligt Brås studie har det visat sig att det finns underliggande svårigheter kring tillämpningen av de befintliga bestämmelserna, vilket försvårar brottsutredningarna. Det försvårar även när brottet kan upprepa sig eftersom hedersbrott är en komplex problematik som innefattar flera olika brott. Hedersbrott går under kategorin grov kvinnofridskränkning, vilket blir missvisande för brottsutredarna eftersom kvinnofridskränkning är en liten del av den stora problematiken.

Utredningarna hade fokus på själva bevisningen i ärendet snarare än offrets egna upplevelser och situationen. Det var mer fokus på det som utredarna ansåg var åtalbart än att komma på med konkreta lösningar för offret som kan vara mer brådskande. Brå anser att det finns svårigheter med att bevisa det psykiska våldet som uppstår vid hedersförtryck, vilket fångar inte upp den allvarliga situationen som offret befinner sig i. Problemet som uppstår är att dessa kränkningar upprepar sig och blir allt värre. Det krävs ett agerande i ett tidigt skede för att inte riskera att kränkningarna blir allt allvarligare som leder till att det eventuellt kan kosta offrets liv.⁴²

Brå anser att en effektivisering av kriminaliseringen och straffbarheten bör göras. Det krävs även uppmuntran och en tillförlitlighet till det svenska rättsväsendet för att fler ska kunna anmäla hedersbrottet. Det är inte bara polisen som behöver skärpa sina tillvägagångssätt kring själva utredningsprocessen och det tidiga agerandet. Det är många aktörer som behöver bära ansvaret för att underlätta polisens arbete.⁴³

⁴² Brå. 2020. *Remissyttrande över ett särskilt hedersbrott*.
https://www.bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa702f10/1611062046002/2021_Ett_sarskilt_hedersbrott.pdf
s.1.

⁴³ Ibid. s.2

6. Avgörande rättsfall

6.1 1986 - Ibrahim och Bafreen Fatah, Sveriges första fall av hedersmord

Det här var ett fall som väckte många känslor och frågetecken för Sverige. Det var ett mord som inte hade ett tydligt motiv eller definition. Hedersmord var inte ett begrepp som fanns under den här tiden, vilket gjorde att fallets utredning kom in på andra banor.

I maj 1986 befann sig ett äldre par i skogen ute på Hedlandet som ligger ett par mil ifrån Eskilstuna. Paret var ute för att plocka blommor men under plockningen upptäckte paret att det låg två kroppar som tillhörde en man och en kvinna. Det visade sig att det var makarna Fatah som var runt 20–30 års åldern. De avlidna kropparna var bakbundna och hade spår av att de hade blivit torterade i form av att det fanns brännmärken på kropparna och skällning. I Bafreens blus låg det en hårlock som inte tillhörde henne. Detta är en symbol på att familjens heder har blivit upprättad. Under flera decennier har det här fallet inte lyckats bli löst eller hitta någon gärningsman som har åtalats för dubbelmordet.⁴⁴

Under 80-talet diskuterades mordet i media om att det skulle röra sig om ett politiskt motiv till dubbelmordet och där med kom utredarna aldrig in på hedersspåret som ett motiv, särskilt när begreppet var okänt under den tiden. Det spekulerades om att folk från den irakiska säkerhetstjänsten eller anhängare från PKK skulle ligga bakom dubbelmordet.⁴⁵

Fallet togs upp igen 2016 av TV-programmet svenska fall för FBI där mordutredaren Mark Safarik säger han att det är högst sannolikt att det är en av makarna som var måltavlan för mordet och det var troligtvis Bafreen. Safarik kom fram till att hon gifte sig med Ibrahim utan föräldrarnas samtycke. Hon var redan bortlovad till hennes kusin, vilket triggade det här dubbelmordet. Ibrahim tillhörde inte samma religion som Bafreen, vilket innebär att flera heders koder har brutits längst vägen.

⁴⁴ Edsenius, Sigrid. 2013. Abbas hjärta. Falun. S.76

⁴⁵ Ibid. s. 88.

Det som var avgörande i det här fallet var att polisen kopplade det här mordet direkt till politiska motiv och kopplingar till mordet eftersom hedersmord och hedersmotiv var inga begrepp som användes och var helt okänt under tiden mordet begicks.

När fallet togs upp igen på senare tid insåg utredarna att de politiska motiven inte var hållbara eller trovärdiga, utan mordet handlade snarare om att parets relation var otillåten och drog skam över Bafreens familj. Trots att det gjordes omfattande polisutredningar blev ingen åtalad för dubbelmordet på Bafreen och Ibrahim. Detta är det första kända fallet av hedersmord i Sverige. Den före detta åklagaren för det här fallet, Johanna Björkman, menade att under tiden som mordet begicks var Sveriges rättspraxis väldigt diffus och rättspraxisen ändrades först 2004.

Under den tiden var det inte vanligt med kollektiva åtal, utan snarare väcka åtal mot en specifik gärningsman och i stort sätt bevisa att det var just den gärningsmannen som utförde mordet. Det innebär att åklagaren skulle bevisa vem som utförde vad i det här dubbelmordet, vilket försvårade utredningen. Efter 2004 kunde man åtala en grupp gärningsmän utan att lägga fram bevisning på vem som gjorde vad.

Åklagarkammaren i Eskilstuna beslutade sig för att inte öppna upp fallet igen eller väcka åtala mot de potentiella gärningsmännen på grund av bristande bevisning. Den enda konkreta bevisningen var den mystiska hårlocken som hittades på Bafreens kropp när hon och Ibrahim hittades. Det skulle symbolisera att familjens heder är upprättad. Åklagarkammaren anser att hårlocken inte var en tillräcklig motivering till att öppna upp fallet igen.⁴⁶

6.1.1 Analys

Resonemangen kring kvinnofridskränkning och kvinnomisshandel såg annorlunda ut under 1980-talet, vilket påverkade fallen som togs upp i domstol under den här tiden som dubbelmordet på Ibrahim och Bafreen skedde.

Under 1980-talet fanns det näst intill ingen forskning eller statistik kring mäns våld mot kvinnor eller hedersrelaterat våld. Det enda rättsväsendet gick efter var antalet

⁴⁶ Svenska fall för FBI (2016). Del 3. TV4, 10 november. Hämtad: 19.04.2021
http://www.tv4play.se/program/svenska-fall-f%C3%B6r-fbi?video_id=3500032

polisanmälningar som gjordes under den här tiden. Det gjordes cirka 3000 anmälningar och fall som berör kvinnomisshandel eller kränkning av kvinnofriden var av hälften av anmälningarna tas tillbaka.

Det var knapp 20% av de anmälningar som gjordes ledde till en rättegång, vilket berörde de allra grövsta fallen av misshandel. De fallen som ledde till fällning var cirka 50% fick dagsböter och de resterande 50% fick fängelse i cirka två månader.⁴⁷

Detta innebär att resurserna och kunskapen kring kvinnofridskränkning och hedersrelaterat våld var näst intill icke-existerande samt inte tillräckligt prioriterade eller omfattande i lagstiftningen. Detta påverkade även dubbelmordet på Bafreen och Ibrahim eftersom utredarna undersökte andra motiv som kunde ha varit orsaken till mordet.

Eftersom lagstiftningen kring den här sortens problematik var så vag kunde inte det här mordet lösas. Det har funnits misstankar kring vem/vilka gärningsmännen kan tänkas vara men inga större åtgärder har vidtagits.⁴⁸

6.2 Fallet Pela 1999, ett startskott för hedersdebatten

Pela Atroshi kom till Sverige med hennes familj år 1995 då var hon 15 år gammal. Hon var ifrån den kurdiska staden Dahouk som ligger i Irak. Familjen flydde till Sverige på grund av krig och konflikter som uppstod i landet. Pelas familj bestod av hennes föräldrar och 8 syskon. Två av Pelas farbröder flyttade till Sverige innan och där med bestämde sig familjen också för att flytta för att starta ett nytt liv.⁴⁹

Både Pela och hennes syster Breen började skolan i Sverige. Det blev en stor kulturkrock mellan den svenska och den kurdiska kulturen exempelvis att både pojkar och flickor gick i samma klass var ovanligt för flickorna. De hade anpassat sig till den svenska kulturen, vilket krockade med kulturen och normerna som fanns i hemmet.⁵⁰

⁴⁷ Mot. 1979/80:1224 *Om åtgärder mot kvinnomisshandel* s.4 ff.

⁴⁸ *Ibid.* s. 15

⁴⁹ Lena Katarina Swanberg, 2002. *Hedersmordet på Pela –Lillasystemen berättar*, DN, Stockholm. s.44

⁵⁰ *Ibid.* s.78

Till följd av detta blev Pelas och Breens pappa allt mer sträng mot flickorna. Han blev mer kontrollerande och misstänksam mot de ju längre tiden gick. Pappan var inte alls lika sträng när familjen bodde i hemlandet. Han ansåg att döttrarna hade blivit försvenskade och har glömt bort den kurdiska kulturen som blev allt viktigare för pappan.

Flickorna fick inte vara med på gymnastiken i skolan eller teatern som skolan engagerade eftersom det inte ”passade sig”. De blev allt mer begränsade i form av att flickorna inte fick umgås med vänner efter skolan eller ha killkompisar samt kontrollerade pappan vad flickorna skulle ha på sig. Det fanns en ständig oro som pappan hade och han försökte få tillbaka kontrollen genom att kontrollera sina döttrar eftersom de är ansiktet utåt för familjens anseende. Till slut stod flickorna inför ett vägskäl som pappan och farbröderna framförde. Det var att antingen gör de som pappan säger eller så kommer de att dö.⁵¹

1998, året innan Pela mördades sökte Pela hjälp hos socialförvaltningen eftersom hon inte stod ut med hennes pappas regler. Enligt systemen Breen fick Pela ett dåligt rykte hos familjen och släkten. Breen hade anpassat sig efter pappans regler medan Pela gjorde inte det. Genom att söka hjälp hos socialen och som en kurdisk tjej som skulle bo själv skulle dra skam över familjen och hedern skulle bli nerfläckad.

Pela rynde hemifrån och hade en pojkvän, det resulterade i att familjen/släkten blev väldigt upprörda eftersom släktens flickor inte får sova borta eller ha en romantisk eller sexuell relation innan äktenskap. Pela hade rymt ifrån familjen ett flertal gånger på grund av familjens stränga regler.

Breen hade hört sina farbröder diskutera om att flickor som sover ute borde dö. Pela kom till slut hem efter mammans övertalning. Familjen kompromissade om olika regler som fanns hemma. Pela hade dragit skam över familjen/släkten och det enda sättet var antingen att hon skulle gifta sig eller mörda henne för att återupprätta familjens heder.⁵² Pela hade varit borta hemifrån under flera veckors tid och ryktet om Pela spred sig allt mer, vilket gjorde att skammen kring familjen blev större. Till slut övertygade Breen och mamman Pela att komma hem och sa att pappan inte skulle göra henne illa om hon kom hem.

⁵¹ Ibid. s. 97 ff.

⁵² Ibid. s.130 ff.

Pappan kom fram till att det vore bästa lösningen att Pela gifte sig i Kurdistan i slutet av maj 1999. Hela familjen åkte ner till den kurdiska delen av Irak och det blev väldigt brådskande att få Pela bortgift. Hennes farbröder åkte också med men tyvärr slutade det med att Pela blev mördad av sin farbror och sin pappa den 24e juni 1999.

Hon mördades brutalt framför sin syster och mamma. Det var en markör för vad som händer med familjens kvinnor/flickor om de inte beter sig enligt familjens normer. Pela begravdes på kort varsel och fick ingen gravsten eftersom pappan inte ville ha familjenamnet på hennes grav eftersom det skulle dra skam över familjen.⁵³

6.2.1 Rättegången

Det här var det första fallet i Sverige där någon hade blivit åtalad för att ha begått ett hedersmord. Det dröjde 1,5 år till rättegången blev av där systemen Breen blev huvudvittnet för målet. Mordet på Pela nyanserade det svenska samhället och Sveriges syn på hedersbrott. Det var första gången hedersbegreppet användes i Sverige.

Den yngste farbrorn som sköt Pela fick livstidsstraff i fängelset samt den andra farbrorn. Pappan dömdes till 6 månaders fängelse i Kurdistan. för erkännandet av mordet på sin dotter. Försvarsadvokaten förnekade att det skulle kunna vara ett hedersbrott och riktade målets fokus på fadern och hans posttraumatiskstressyndrom och anpassningen efter det svenska samhället tog på pappan psykiskt.

Den dåvarande utrikesministern Anna Lind engagerade sig i målet och hade en stor betydelse för hedersdiskursen i Sverige. Hon såg till att Breen skulle få komma tillbaka hem till Sverige. Mordet planerades i Sverige och där kunde farbröderna dömas trots att familjen inte var svenska medborgare.⁵⁴

Politiska debatterna kring hedersbegreppet började sätta igång. Det var ett nytt begrepp som var relativt okänt i Sverige. Det hade inträffat mord av hedersrelaterad karaktär men som inte fick ett genomslag förrän mordet på Pela. Dessa typer av mord hade inte ett eget begrepp och

⁵³ Ibid. s.192 ff.

⁵⁴ Ibid. s.188

där med blev det problematiskt i rättsliga avgöranden hur det skulle dömas samt dess straffvärde skulle vara.

Vid den här tiden när Pela mördades och tidningsrubrikerna, nyheterna och politiken började prata om det här fallet fick hedersproblematiken en term, ansiktet på ett offer som hade drabbats av hedersmord samt gärningsmännen. Detta blev startskottet för termen ”hedersmord, hedersrelaterat våld och förtryck” samt varför det skiljer sig från andra kvinnofridskränkningar.⁵⁵

6.2.2 Analys

1997 dvs två år innan Pela blev mördad hade regeringen lagt fram en proposition som skulle stärka kvinnors rättigheter och förebyggande kring sexuella trakasserier på arbetsplatser. Den nya lagen skulle även fånga upp kränkningar gentemot kvinnan som familjen utsätter henne för och där med blir kränkningarna straffbara.

Kriminalisering av kvinnofridsbrott införs i samband med den nya lagen. Det blev en konkretisering av lagen gällande kvinnofridskränkningar som i sin tur kunde leda till fällande dom. Detta gällde närstående till kvinnan som blev utsatt för kvinnofridskränkning, kunde åtalas och inte endast i yrkessammanhang.⁵⁶

I Pelas fall handlade det om en grov kvinnofridskränkning och mord, vilket var mer omfattande än om det skulle endast gälla kvinnofridskränkning. Detta gjorde att gärningsmännen fick en fällande dom. Lagstiftningen och straffbarheten kring grov kvinnofridskränkning blev skärpta. Det innebär att gärningsmannen kunde få minst 6 månaders fängelse till högst 6 år.

I det här fallet var problematiken att det inte existerade någon straffbarhet för gärningsmännen för varken hedersbrott eller kvinnofridsbrott, utan i rätten skulle det utredas vem som gjorde vad för att kunna åtala gärningsmännen på enskild väg.⁵⁷ Det som är unikt

⁵⁵ Ibid. 195 ff.

⁵⁶ Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*. s. 72 ff.

⁵⁷ Ibid. s.76

med just hedersbrott är att det oftast inte är en enskild gärningsman som begår dessa brott, utan den är oftast välplanerad med flera inblandade och där med behövde straffbarheten vara annorlunda.⁵⁸

Det blev en diskussion om den svenska staten skulle ta sig an det här fallet eftersom mordet inte skedde på svensk mark. Enligt utlänningslagen vid den här tiden kunde gärningsmännen dömas på svenska grunder eftersom mordet planerades i Sverige. Även om den irakiska myndigheten fällde Pelas pappa behövde farbröderna åtalas och dömas enligt svensk lag.⁵⁹

6.3 Fadime Sahindal 2002

Fadime föddes den 2a april 1975 i Turkiet och tillhörde en kurdisk familj. Familjen kom till Sverige på 80-talet och befann sig i Uppsala när Fadime var cirka 7 år gammal.

Fadime mördades brutalt av sin pappa i Uppsala den 20e januari 2002 utanför hennes systers bostad och blev bara 26 år gammal. Hon mördades cirka två månader efter hon höll sitt tal inför riksdagen där hon pratade om sina erfarenheter kring hedersförtryck.

Fadimes far, Rahmi Sahindal dömdes av Uppsala tingsrätt för mordet på sin dotter i april 2002 och fick livstidsfängelse samt betala skadestånd till Fadimes syster som bevittnade mordet. I slutet av april samma år överklagade pappan domen och tog tillbaka sitt erkännande. Han påstod att en okänd gärningsman fick honom att mörda sin dotter.

Han säger att han levde under hot på grund av den okände mannen och uppgav inte mannens identitet. Fadimes mamma skulle vittna i Svea hovrätt, vilket hon inte hade gjort tidigare. Hon vittnade till förmån för sin man och domstolen ansåg att deras nya vittnesmål var inte tillräckligt trovärdiga och där med nekades deras överklagan.

Fadime var politiskt aktiv i SSU (Sveriges Socialdemokratiska ungdomsförbund) och talade öppet om sina erfarenheter. Detta drog skam över familjen eftersom hon berättade om hennes familjs angelägenheter och att hon hade brutit mot hedersnormerna som fanns inom familjen. Detta resulterade till att Fadime blev förföljd, misshandlad av sin bror och pappa samt fick

⁵⁸ Lena Katarina Swanberg, 2002. *Hedersmordet på Pela – Lillasystern berättar*, DN, Stockholm. s.2003.

⁵⁹ SFS 1989:529

återkommande samtal där hon blev dödshotad. Hennes bror mordhotade henne via telefonen, detta inspelades och användes sedan i rättegången.

Hon sökte hjälp och stöd från bland annat polisen och genom att gå ut med förtrycken i media. Fadime blev utfrysad från familjen efter att hon bröt mot familjens regler och hade en pojkvän som familjen inte accepterade. Pojkvännens far kom för att be om Fadimes hand till hans son utan något vidare resultat.

Motiveringen till att familjen tackade nej till att Patrik skulle få gifta sig med Fadime var på grund av att han var svensk och släktens flickor skulle ta efter Fadimes exempel då skulle släktens flickor också bli lika "lösaktiga" som henne. Familjen/slakten ville att Fadime skulle gifta sig med hennes kusin för att bevara slakten och hedern. Fadime levde under hot under en lång tid på grund av hennes förhållande med Patrik samt att hon ville leva mer fritt och inte vara under ständig kontroll.

Innan mordet skedde inleddes en rättegång mot Fadimes familj på grund av dödshoten. Fadime ville markera för hennes familj att deras beteende inte var okej samt att allmänheten skulle få sig en tankeställare om att hedersvåld och förtryck förekommer i Sverige. Hon ville även att människor som utövar hedersförtryck och våld skulle få sig en tankeställare i hopp om att ändra sitt beteende och inse vad de faktiskt gör mot sitt barn.

Hon var den första kvinnan i Europa som var öppen om det hon var med om och tog sin familj inför rätta. Detta uppmärksammades i Sverige och blev en Tv-reportage om detta. Pappan och brodern blev dömda för olaga hot.

Den 20e november höll Fadime ett tal inför Sveriges Riksdag där hon berättade om sina upplevelser om det hedersrelaterade våldet samt hur det är att vara en invandrartjej i det svenska samhället.

Hon gav politikerna kunskap och en inblick om hur hedersproblematiken ser ut och var den kommer ifrån. Fadime ville ge politikerna kunskapsnycklar för att de ska kunna hantera den här sortens problematik när det väl uppstår samt för att ge utrymme till att förebygga hedersbrott.

När Fadime mördades av sin far den 20e januari 2002 blev det en explosion av nyheter. Hon blev skjuten med två skott i huvudet och avled direkt vid systemns lägenhet. Samma kväll greps Fadimes pappa och erkände mordet på sin dotter. Han ansåg att Fadime var problemet och att hedern skulle upprättas genom att bli av med henne.

Fadimes syster var den enda som vittnade i rättegången mot sin pappa. Med hjälp av pappans erkännande och systemns vittnesmål kunde pappan bli fälld. Mamman och den yngsta systemen vittnade inte i rättegången på grund av rädslan av att dra mer skam över familjen. Pappan fick livstidsfängelse.

Detta blev en markering från den svenska statens sida att hedersbrott inte är tolererat trots den begränsade kunskapen som Sverige hade vid den här tiden. Rättegången utfördes som en vanlig mordrättegång trots föregående fall som mordet på Pela och Sara. Lagstiftningen vid den här tiden kunde inte stödja hedersmotivet tillräckligt för att stärka dessa spår. Diskussionerna kring om en hel familj/släkt kunde bestraffas blev aktuellt och debatterna kring hedersproblematiken tog fart efter Fadimes död.

Det pratades om att hedersproblematiken består av flera problemområden som måste tas itu med. Det är bland annat en misslyckad integrationspolitik, en upprätthållning av den patriarkala strukturen, mäns våld mot kvinnor samt bristen på kunskap och en bristfällig lagstiftning kring hedersproblematiken.

Enligt åklagaren gick det inte att bevisa att det kunde ha varit fler inblandade i mordet. Det fanns uppgifter om att det kan finnas fler gärningsmän men på grund av den bristande bevisningen gick det inte att åtala fler personer. Ett par veckor efter mordet engagerade den före detta integrationsministern Mona Salin och före detta jämställdhetsministern Margareta Winberg en stor stödinsats för utsatta kvinnor och flickor som har råkat ut för hedersvåld och förtryck. Den ekonomiska insatsen på cirka två miljoner kronor skulle gå till skyddade boenden.

Sverige fick kritik av interna och externa organisationer som arbetar för att förebygga hedersrelaterad våld. Medan problematiken var relativt ny i Sverige var problematiken välkänd i andra stater och delar av världen. Sveriges Kvinnoforum som är en stiftelse som

arbetar med förebyggandet av hedersrelaterat våld som har tryckt på den här frågan under en längre tid men som Sverige inte har tagit efter.

Vd:n för Kvinnoforum framför att problematiken är inte bara ett nationellt problem. Det finns externa aktörer som är involverade och problematiken kan vara transnationellt, dvs detta är en organiserad brottslighet där Sverige behöver gå över landsgränserna för att förebygga.

2002 grundades riksorganisationen GAPF (Glöm aldrig Pela och Fadime). Organisationens arbetar kring utbildningen och förebyggandet av hedersrelaterat våld och förtryck. De uppmärksammar liknande fall av hedersmord och engagerar informationsverksamheter på speciella utbildningsdagar. De föreläser på skolor, för politiker, arbetsplatser etc.

GAPF anordnar varje år utbildningsdagar som heter Fadime-dagarna och Fadime-galan som ska hjälpa statliga aktörer och allmänheten att öka sin kunskap och arbete för att kunna förebygga hedersrelaterad våld.⁶⁰

6.3.1 Lex Fadime

Under 2015 gjorde riksdagen en motion vid namn *Lex Fadime* som handlar om skärpta straffregler kring för brott som begås med hedersmotiv. Fadime hade ett tal inför riksdagen där hon berättade om hennes upplevelser kring hedersförtrycket hon blev utsatt för av sin familj. Hennes frihet blev allt begränsad ju äldre hon blev, vilket var något hon inte kunde acceptera eftersom hon ansåg att det hon gjorde inte var fel.

Det är betydligt fler än Fadime som blir utsatta för hedersförtryck i form av en begränsad frihet och som kan leda till våld i hemmet. Begränsningen kan vara i form av att inte ha rätt till akademiska studier, inte får välja partner eller bo själv. Fadime riskerade sin säkerhet för att tala om sina erfarenheter och kämpade om ett liv i frihet, vilket resulterade med att det kostade hennes liv.

⁶⁰ Sveriges radio. P3 dokumentär. 2019. *Mordet på Fadime*. Hämtad:21.04.2021
<https://sverigesradio.se/avsnitt/1324316>

Fadime var den första unga kvinnan i Sverige som pratade offentligt om hedersproblematiken och dess innebörd. Hon utbildade en hel nation kring den här problematiken och det återkommande temat som gärningsmännen säger är att offret är roten till problemet och därmed behöver familjen ”göra sig av med” offret.

I samband med Fadimes mord fick det ett enormt genomslag i svensk media eftersom hon talade öppet om att förr eller senare kommer något ont hända henne. Under sin frihetskamp var hennes egen frihet inskränkt på grund av sin hederskultur. Fadimes och flera andra som har blivit drabbade av hedersmord och hedersvåld visar det att dessa brott bör ha skärpta straffregler. Det föreslogs en straffskärpningsregel i brottbalken 29 kap. 2§.

Skärpningsregeln innefattar att gärningsmannen/åtalade som utför brottet med avsikt att upprätthålla sin egen, en närståendes eller familjs/släkts heder ska straffvärdet av gärningen betraktas som grov.

Det finns två motiveringar till straffskärpningsregeln vid brott som har hedersmotiv. Den ena är att en enskild individs frihet blir inskränkt av en annan individ. Detta betraktas som ett väldigt allvarligt brott som staten inte kan se förbi. Personer/grupper som genomför begränsningar och inskränkningar mot en annan persons frihet och rättigheter betraktas som ett grovt brott. Det är ett allvarligt intrång på någon annans integritet och rätt till privatliv. Om samhället låter detta pågå är det den svenska staten som också kränker individen som blir utsatt.

Den andra motiveringen till varför hedersbrott betraktas som ett grovt brott är att kränkningen av en annan individs frihet likställs med perducerande brott, vilket innebär kontinuerliga brott som pågår under en längre tid. I det här fallet med hedersbrott behöver brottsoffret anpassa sitt liv efter de hedersnormer som finns inom familjen/slakten för att inte utsättas för våld eller hot.

Detta ger oanade konsekvenser för offret som blir drabbad. Det kan leda till allvarliga psykiska skador och ibland till fysiska skador. Riksdagens resonemang kring hedersbrott anser de att straffvärdet bör klassas som grov eftersom hedersvåld och förtryck har en skadeinverkan som kan vara under en längre tid.

Efter Fadimes kamp om frihet ansåg regeringen att hennes liv inte skulle vara förgäves. Hon levde under förtryck på grund av heder men vågade tala offentligt om det. Därmed bestämde regeringen att denna straffskärpning ska gå under namnet *Lex Fadime*.⁶¹

6.3.2 Analys

Innan Fadimes död gjorde Brå en rapport år 2000 där de analyserade det nationella läget kring grov kvinnofridskränkning. Det visar sig att cirka 10% av alla anmälningar som har handlat om kvinnofridskränkning har lett till åtal från perioden juli 1998 till december 1999. De resterande anmälningarna har lagts led.

Gärningsmännen som har blivit dömda fick rättspsykiatrisk vård. I rapporten betonas de psykiska aspekterna till varför män begår kvinnofridskränkningar snarare än själva kriminaliseringen och straffbarheten kring dessa typer av brott. I rapporten framförs det ingen om hedersmotiv, hedersvåld eller förtryck fast än det begreppet har relativt nytt.⁶²

När rapporten publicerades var det 0,7% av alla anmälningar gällande grov kvinnofridskränkning handlade om mord eller dråp på offret. Nästan 31% av alla anmälningar handlade om misshandel av någon som kvinnan känner.⁶³

6.4 Amanda fallet och Amanda kommissionen 2017–2018

Det här fallet skiljer sig från de andra i den bemärkelsen att detta rör sig om ett tvångsäktenskap medan de föregående fallen handlade om mord med hedersmotiv.

Den här kommissionen kommer ifrån ett fall som blev mycket kontroversiellt i Sverige.

Amandas namn är fiktivt för att inte avslöja hennes identitet. Amanda-fallet handlar om en 12-årig flicka från Göteborg som giftes bort till en betydligt äldre man mot hennes vilja. Amanda och hennes familj åkte ner till Irak för att hon skulle gifta sig med mannen.

⁶¹ Motion 2015/16:664 *Lex Fadime - en särskild straffskärpningsregel för brott som begås med hedersmotiv*.

⁶² Brå-rapport 2000:11 *Grov kvinnofridskränkning* s. 8 ff.

⁶³ *Ibid.* s.21.

Hon blev våldtagen och fick tvillingar med honom som hon förlorade vårdnaden om och vårdnaden gavs till barnens pappa. Det är viktigt att poängtera att Amanda födde sina barn i Göteborg och sedan åkte ner till Irak där barnen tvångsomhändertogs av förövaren/barnens pappa. Svenska myndigheterna agerade inte under tiden fallet var aktuellt varken när hon skulle giftas bort eller när hon födde barnen. Efter den här händelsen beslutade den svenska domstolen att vårdnaden skulle gå till pappan under 2018.

Media granskade fallet och efter det skapades en haverikommission som går under namnet Amanda-kommissionen för att förebygga att detta ska hända igen. Kommunstyrelsen i Göteborg anser att arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck måste effektiviseras. Under 2017 och 2018 har Amanda-kommissionen granskat socialtjänstens handläggning av ärenden som handlar om hedersvåld och förtryck. I granskningen visar det sig att cirka 42 ärenden gäller barn som misstänks vara utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck. Genomförandet av granskningen har bestått av olika analyser av dokumentation, utredningar samt vilka insatser och beslut som socialtjänsten har tagit.

Det var 34 flickor som misstänks vara utsatta, 1 barn med en könsöverskridande identitet eller uttryck samt 7 pojkar. Dessa barn som ärendena rör om är majoriteten flickor och alla barnen är mellan 3 år till 17 år gamla.

Kommissionens granskning har visat sig att det finns bristande kunskap kring hedersproblematik både hos personalen på skolor och personalen hos socialtjänsten. Detta gäller när det kommer till att anmäla om personalen misstänker att barnet kan vara utsatt av våld eller förtryck av hederskaraktär.

Det sker i vissa fall brister i tillvägagångssättet för att kunna ge stöd och skydd till de barn som är utsatta. Kommissionen beskriver i övrigt att ärendena som har granskats har varit omfattande och har följt lagstiftningens krav och förväntningar.

Kommissionen framför att det finns en stor problematik i Göteborgs Stad som berör hedersproblematiken. Arbetsmiljön och personalomsättningen inom socialtjänsten påverkar deras ärenden samt påverkar personalens beslutsfattning när det kommer till att ge de utsatta barnen det stöd som de behöver.

Kommissionen arbetar för att skapa bättre förutsättningar för Göteborgs socialtjänst för att bättra arbetet för att fånga upp barnen som utsätts för hedersrelaterat våld. I granskningen ser man att det är i flera stadsdelar i Göteborg som står inför samma problematik. Med Amanda-kommissionen hoppas man på att effektivisera Göteborgs Stads arbete kring dessa frågor.⁶⁴

6.4.1 Analys

Amanda-fallet är ganska ny i jämförelse med de andra fallen, vilket gör det här fallet extra intressant i den bemärkelsen att det har tillkommit ökat skydd mot hedersbrott med trots det gjordes det en stor miss från rättsväsendets sida.

Regeringen gjorde upp en handlingsplan redan vid 2007 dvs över 10 år innan Amanda-fallet inträffade. Handlingsplanen innefattade en rad bestämmelser för aktiva åtgärder som skulle förhindra hedersbrott och förtryck. Polisen och socialtjänstpersonal skulle få utbildning för att få kännedom om hedersproblematiken.⁶⁵

De verktygen skulle hjälpa polis, personal som jobbar inom socialtjänsten samt lärare på skolor för att kunna snabbt identifiera problematiken som offret blir utsatt för. I det här fallet var det en minderårig som ingick i ett tvångsäktenskap och Sverige lät det ske trots den skärpta handlingsplanen.⁶⁶

Trots att Sverige hade mer verktyg och förutsättningar till att förebygga Amandas fall i jämförelse med fall av hedersrelaterat våld eller mord agerade inte de svenska myndigheterna förrän det var försent. I Amandas fall hade hennes familj gått igenom en rad överträdelser som svenska myndigheterna såg förbi.

⁶⁴ Nck.uu.se 2020 *Amanda-kommissionen. Granskning av Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2018*. Hämtad:21-04-2021 <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=2341&librisId=&swepubId=>

⁶⁵ Skr. 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer* s. 5.

⁶⁶ Ibid. s. 13 ff.

Det fanns en hedersproblematik och hedersnormer som pågick under en längre tid. Familjen tog med sig den minderåriga flickan till utlandet där hon ingick i ett tvångsäktenskap och blev våldtagen. Sedan när hon och maken anlände till Sverige får han vårdnaden av barnen.⁶⁷

Det skedde ändringar i socialtjänstlagen i form av att våldsoffret skulle få mer stöd och hjälp särskilt när det är barn som är inblandade i ärendet. Stödet från socialtjänsten skulle vara i form av ett ökat kunskapsstöd för den våldsutsatta i syfte att våldsoffret ska få en kännedom av hens rättigheter och möjligheter i sin utsatta situation.⁶⁸

7. Slutsatser

7.1 Rättsliga utgångspunkter

Det har skett en hel del förändringar till brottsförebyggandet av hedersrelaterat våld och förtryck genom de senaste 2–3 decennierna. Förändringarna har skett i samband med att samhället har förändrats och där med reflekteras det även på den svenska lagstiftningen.

I samband med den nya lagstiftningen som trädde i kraft den 1a juli år 2020 har det blivit kriminaliserat med brott som utförs med hedersmotiv. Den svenska staten anser att det klassas som grov kvinnofridskränkning och straffvärdet på hedersbrott har fått fler skärpningsregler i syfte att förebygga hedersvåld och hedersförtryck.⁶⁹

Anledningen till den nya lagstiftningen och det skärpta straffvärdet är att hedersbrott är en så pass grov överträdelse på någon annan fri- och rättigheter som staten inte kan se förbi. Hedersbrott handlar om flera normer inom en familj/släkt där offret blir tvingad till att anpassa sitt liv efter dessa normer och där med blir offrets rättigheter till privatliv, korrespondens, val av partner och sexualitet och identitet inskränkt.

⁶⁷ Nck.uu.se 2020 *Amanda-kommissionen. Granskning av Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017–2018.*

⁶⁸ Skr. 2007/08:39

⁶⁹ SOU 2020:57 s. 5

Det är oftast unga flickor/kvinnor som drabbas mest utav hedersvåld och hedersförtryck, vilket klassas som grov kvinnofridskränkning. Offret går med på att upprätthålla dessa hedersnormer för att undvika att bli utsatt för hedersvåld eller i värsta fall riskera sitt eget liv. Detta ser svenska staten väldigt allvarligt på

Detta i syfte att motverka och minimera oönskat beteende från människor som befinner sin innanför Sveriges gränser. Även om en överträdelse i form av tvångsäktenskap eller hedersmord skedde i en annan stat var planeringen skedd på svensk mark och där med behöver den svenska staten ta sitt ansvar.

Den nya lagen har legalitetsprincipen som grund och utgångspunkt, vilket är en viktig aspekt att poängtera. Som det nämnes tidigare i uppsatsen handlar legalitetsprincipen om att en person kan enbart straffas för sina överträdelser om det står skrivet i lagen. Detta är i syfte att förebygga oönskat beteende i samhället.⁷⁰

Trots att brott med hedersmotiv inte var kriminaliserat innan 2020 kunde gärningsmännen ändå fällas på andra grunder. I Fadimes och Pelas fall när båda brottsoffren avled som följd av hedersmotivet kunde gärningsmännen ändå fällas. Skillnaden var att gärningsmännen kunde dömas på grund av mord och grov kvinnofridskränkning men gärningsmännen kunde inte dömas i den bemärkelsen att brotten hade hedersmotiv. Det är på grund av legalitetsprincipen som behöver tas hänsyn till.⁷¹

⁷⁰ Ibid. s. 15 ff.

⁷¹ Ibid. s. 125 f.

8. Källförteckning

Al-Baldawi, Riyadh, 2014. *Migrations och anpassning: den okända resan*. Lund: Studentlitteratur

Binion, Gayle. 1995. "Human Rights: A Feminist Perspective." *Human Rights Quarterly*
<https://www.jstor.org/stable/762391?seq=1>

Brå. 2020. *Remissyttrande över ett särskilt hedersbrott*.
https://www.bra.se/download/18.1f8c9903175f8b2aa702f10/1611062046002/2021_Ett_sarski_lt_hedersbrott.pdf

Brå-rapport 2000:11 *Grov kvinnofridskränkning*

Carbin, Maria. 2010. *Mellan tystnad och tal: Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik*. Avhandling. Stockholm. Stockholms Universitet.

Edsenius, Sigrid. 2013. *Abbas hjärta*. Falun

Frändberg, Åke, *Om rättssäkerhet*, Juridisk tidskrift nr. 2 2000

General Recommendation No. 25, on article 4, paragraph 1, of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, on temporary special measures, paras. 9-10.

Hansson, Merike. 2010. *Manlighet och Heder*. Karlshamn: Gothia.

Nationell statistik om hedersrelaterat våld och förtryck. Interpellation i Sveriges Riksdag 2020/21:100. Hämtad 12.04.21 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/interpellation/nationell-statistik-om-hedersrelaterat-vald-och_H810100

Lagen (1994:1219) om den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Lena Katarina Swanberg, 2002. *Hedersmordet på Pela –Lillasystemen berättar*, DN, Stockholm

Lerwall ,Lotta. 2001. *Könsdiskriminering – en analys av nationell och internationell rätt*, Uppsala

Motion 2015/16:664 *Lex Fadime - en särskild straffskärpningsregel för brott som begås med hedersmotiv*.

Motion 1979/80:1224 *Om åtgärder mot kvinnomisshandel*.

Nck.uu.se 2020. ”Hedersrelaterat våld och förtryck”
<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

Nck.uu.se 2020 *Amanda-kommissionen. Granskning av Göteborgs Stads arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck 2017-2018*. Hämtad:21-04-2021
<https://nck.uu.se/kunskapsbanken/sokresultat-kunskapsbanken/?id=2341&librisId=&swepubId=>

Prop. 1990/91:113 *Om en ny jämställdhetslag*.

Prop. 1997/98:55 *Kvinnofrid*.

Regeringen.se 2018. *Förteckning över GREVIOs synpunkter och förslag – bilaga 1*

Rosquist, Johan. 2020. *Moral i rätten. Utredningar av hedersrelaterat våld i Sverige 1997 – 2017*

Skr. 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*

SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott*. Stockholm: Riksdagen

SOU 2020:57 *Ett särskilt hedersbrott*. Stockholm: Riksdagen

Staaaf, Annika, *Rättssäkerhet och tvångsvård – En rättssociologisk studie*, Lund, 2005

Svenska fall för FBI (2016). Del 3. TV4, 10 november. Hämtad: 19.04.2021
http://www.tv4play.se/program/svenska-fall-f%C3%B6r-fbi?video_id=3500032

Sveriges radio. P3 dokumentär. 2019. *Mordet på Fadime*. Hämtad:21.04.2021
<https://sverigesradio.se/avsnitt/1324316>

Åklagarmyndigheten, 2006, *Hedersrelaterat våld - handbok*